

تحلیل و بررسی رموز بلاغی و آرایه های ادبی

در کلام یس نبوی

www.ketab.ir

دکتر سودابه بروجردی
دکتر محمد ابراهیم خلیفه نوش
حجت الاسلام دکتر حسین تاج آبادی

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

«شخصات ظاهری

شماره

وضعیت فهرست نویسی

یادداشت

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

مناسه افزوده

شناسه افزوده

بندی گنگره

تحلیل و بررسی رموز بلاغی و آرایه های ادبی

در کلام یاس نبوی

دکتر سودابه بروجی
دکتر محمد ابراهیم خلیفه شوشتری
حجت الاسلام دکتر حسین تاج آبادی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۳-۷۸۷-۵

صفحه آرایشی، طراحی جلد: ویداد دهستانی
چاپ: سفیر اردغال
صحافی: دوستان

قیمت: ۷۰۰/۰۰۰ ریال

نوبت چاپ: اول-۱۳۹۸

شماره نشر: ۷۹۳-۱

شمارگان: ۲۲۰ نسخه

نشانی دفتر: تهران، خیابان مفتح، خیابان سمیه، رو به روی بانک ملی، ساختمان ۱۱۸، واحد ۳

کد پستی: ۱۵۸۱۸-۷۴۷۱۵

تلفن مرکز پخش: ۸۸۳۱۹۳۴۲-۸۸۳۱۳۸۹۸

www.safirardehal.ir

e-mail:safirardehal@yahoo.com

© حق چاپ: ۱۳۹۸

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۱
------------	----

بخش اول

سخنی در باب حضرت فاطمه (س) و مزرعه فدک

فصل اول: شرح حال زندگی حضرت فاطمه (س) و سیره ایشان.....	۱۷
مقدمه.....	۱۷
ولادت.....	۱۸
ازدواج و فرزندان.....	۲۰
شفاعت.....	۲۱
وفات.....	۲۲
وقف.....	۲۳
فضیلت وقف در قرآن.....	۲۴
موقوفات حضرت فاطمه.....	۲۴
فدک.....	۲۷
فدک میراث پیامبر (ص)، و اهداف ابوبکر از غصب آن.....	۳۰

بخش دوم

تقسیم خطبه فدکیه بر اساس مهمترین محورها زبانی صرفی-نحوی، و بلاغی

فصل اول: مقدمه.....	۳۷
فصل دوم: حمد و ثناء، و شکر نعمت‌های خداوند.....	۳۹
معنی مفردات.....	۳۹
ترجمه.....	۴۱
تحلیل صرفی و نحوی.....	۴۱
نکات بلاغی.....	۴۸
فصل سوم: اقرار به وحدانیت و آفرینش.....	۵۶

۵۶	معنی مفردات
۵۸	ترجمه
۵۸	تحلیل صرفی و نحوی
۷۰	نکات بلاغی
۸۵	فصل چهارم: پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم)، واهداف رسالت
۸۶	معنی مفردات
۸۹	ترجمه
۹۰	تحلیل صرفی و نحوی
۱۰۸	نکات بلاغی
۱۲۴	فصل پنجم: سخنی با حضار (مهاجرین و انصار)، در باب قرآن و عترت
۱۲۴	معنی مفردات
۱۲۶	ترجمه
۱۲۷	تحلیل صرفی و نحوی
۱۳۶	نکات بلاغی
۱۴۸	معنی مفردات
۱۵۲	ترجمه
۱۵۳	تحلیل صرفی و نحوی
۱۷۲	نکات بلاغی
۱۸۵	فصل هفتم: معرفی خود و یادآوری برکات وجود پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم)
۱۸۵	معنی مفردات
۱۸۸	ترجمه
۱۸۹	تحلیل صرفی و نحوی
۲۰۲	نکات بلاغی
	فصل هشتم: مظاهر انحطاط امت قبل از اسلام (جاهلیت)، و وضعیّت آن، بعد از اسلام
۲۱۷	معنی مفردات
۲۱۸	ترجمه
۲۱۹	تحلیل صرفی و نحوی
۲۲۴	نکات بلاغی

فصل نهم: نقش حضرت علی (علیه السلام)، در مسیر رسالت و گسترش اسلام.....	۲۳۱
معنی مفردات.....	۲۳۲
ترجمه.....	۲۳۳
تحلیل صرفی و نحوی.....	۲۳۴
نکات بلاغی.....	۲۴۱
فصل دهم: شرایط جامعه اسلامی بعد از رحلت پیامبر (ص)، و بروز کینه منافقان ..	۲۴۹
معنی مفردات.....	۲۴۹
ترجمه.....	۲۵۲
تحلیل صرفی و نحوی.....	۲۵۲
نکات بلاغی.....	۲۶۱
فصل یازدهم: آبرگی امت و روی گردانی از قرآن.....	۲۷۲
معنی مفردات.....	۲۷۳
ترجمه.....	۲۷۵
تحلیل صرفی و نحوی.....	۲۷۵
نکات بلاغی.....	۲۸۶
فصل دوازدهم: فدک میراث نبوت ..	۳۰۱
معنی مفردات.....	۳۰۲
ترجمه.....	۳۰۴
تحلیل صرفی و نحوی.....	۳۰۵
نکات بلاغی.....	۳۲۴
فصل سیزدهم: انتقاد از انصار.....	۳۴۸
معنی مفردات.....	۳۴۸
ترجمه.....	۳۵۲
تحلیل صرفی و نحوی.....	۳۵۳
نکات بلاغی.....	۳۶۷
فصل چهاردهم: تخاذل انصار.....	۳۸۶
معنی مفردات.....	۳۸۷
ترجمه.....	۳۹۱
تحلیل صرفی و نحوی.....	۳۹۲

۴۰۹	نکات بلاغی
۴۳۰	فصل پانزدهم: اتمام حجت و تهدید غاصبان و ظالمان
۴۳۰	معنی مفردات
۴۳۲	ترجمه
۴۳۲	تحلیل صرفی و نحوی
۴۴۰	نکات بلاغی

بخش چهارم مناظره ابوبکر با حضرت فاطمه (س)

۴۵۳	مقدمه
۴۵۴	سخنان ابوبکر پس از پایان یافتن خطبه فدکیه
۴۵۵	پاسخ حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به ابوبکر
۴۵۶	تاکتیک ابوبکر
۴۵۶	سرزنش مسلمانان توسط حضرت فاطمه (س)
۴۵۷	زهرا بر مزار پدر
۴۵۸	دفاع علی (ع) از فاطمه و فدک
۴۵۹	نتیجه گیری
۴۶۶	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

از آن زمان که ابوبکر و عمر در ظلم و ستم به حضرت علی(ع) در غضب خلافت فدک، از کنترل و اختیار فاطمه(س) با اجبار و عناد خارج شد و غاصبانه مصادره گردید. در همان ایام، فاطمه(س) دخت مکرم رسول اکرم اسلام(ص) در خطبه‌ای آتشین و غرأ در دفاع از حق و حقوق خاندانش و اعتراض به احیای حاکمیت استبداد و بازگشت به عصر جهالت ایراد کرد که از همان زمان تاکنون شخصیت‌های بزرگ دینی، حوزه مختلف خطبه مذکور را در حوزه‌های مختلف اعتقادی-دینی، سیاسی و فقهی بررسی کرده تا به دریافت حقیقت ناب دست یابند.

در اسلام جعفر بن، خطبه مبارکه فدک، پیوسته درخور توجه بوده است. هر کس در پی جستجوی جامعه‌شناسی امت، بعد از رحلت رسول خدا(ص) باشد، با مراجعه به خطبه‌ی فدکیه و فاصله بین همه ابهامات و پاسخ سؤالات خود دست می‌یابد.

دخت گرامی پیامبر(ص) به خوبی درک می‌کرد که همه خون‌هایی که در نبرد «بدر» و «أُحُد» ریخته شده، انتقامش را از حضرت علی(ع) و ایشان خواهند گرفت. وی نیک می‌دانست که امت پس از ایمان آوردن شان، شرک شده و به قرآن و سنت رسول خدا(ص) پشت می‌کند. این کینه‌ها پس از تولد پیامبر همچون زخمی سرباز کرد و موجب کنار نهادن علی(ع) از صحنه سیاست اجتماعی، منزوی کردن ایشان در خانه، تصاحب میراث فاطمه(س) که تنها راه درآمد خود و ذراری‌شان بود، و به آتش کشیدن منزل و به شهادت رساندن طفل که در حمل ایشان بود گردید. شهادت یاس نبوی در عنوان جوانی و شهادت علی(ع) در محراب، مراحل بعدی این انتقام‌جویی عصر جاهلیت بود.

کتاب حاضر به یاد مظلومیت یگانه بانوی بزرگ اسلام گردآوری شده است تا گامی هر چند کوتاه در راستای بیان سحر کلام و جنبه‌های ادبی خطبه آن بانوی

شهیده بردارد، و در پس نقاب صرفی و نحوی و استخراج نکات بلاغی، پیام یاس نبوی، رساتر به گوش نسل‌های آینده رسانیده شود.

از آن‌جا که ارزش یک نصّ عربی، ابتدا به عاری بودن آن از عیوب نحوی و صرفی است، ابتدا سلامت لفظ این مهمّ به اثبات رسانیده شده، و سپس با پرده برداشتن از ظرافت‌های ادبی و مکنونات بلاغی در حوزه‌های معانی و بیان و بدیع، به سحر کلام و اثرگذاری ژرف آن اعتراف شده است. تلاش نویسندگان بر آن بوده تا در نگارش شرح حال یگانه بانوی اسلام و تبیین مباحث مربوط به موقوفات و صدقات ایشان و نزرعه فدک، به سرچشمه اصلی، یعنی منابع معتبر و اصل مراجعه شود تا سخنان عرضه شده، متن و مستحکم باشند. در باب اهمیت و ضرورت تالیف حاضر باید گفت نویسندگان تلاش داشته‌اند فصاحت و بلاغت موجود در لفظ و معنای خطبه را همچون سرمقولات ادبی دیگر چون نهج البلاغه تحلیل و بررسی کنند و پیام فاطمه (س) را از دیدگاه ادبیات عربی مورد بررسی قرار دهند. بدین منظور، بخشی مفصل به موضوع نزرعه فدک و مظلومیت حضرت فاطمه (س) اختصاص داده شده است. در باب چگونگی نام غاصبان و غصب فدک، نیازمند تحقیقی بسیار گسترده و مفصل است که در این مقاله نمی‌گنجد و تلاش نویسندگان در این اثر، پرده برداشتن از مکنونات ادبی نصّ خطبه‌ی مذکور است.

روش کار، کتابخانه‌ای بوده و بسیار کوشش شده به منابع اصلی و معتبر و مورد اعتماد علمای بزرگ شیعه و سنی که در راستای ترویج معارف حضرت زهرا (ع) گام برداشته‌اند، (به خصوص سیره و زندگینامه، موقوفات، و سایر منابع مرتبط به ایشان) مراجعه شود، تا مطالبی که ذکر می‌شود از استحکام لازم بهره‌مند باشد. شایان ذکر است که در این زمینه مطالعات زیادی انجام گرفته که برخی از آن‌ها به قرار ذیل‌اند: مسند فاطمة الزهراء، از عطاردی قوجانی، السقیفة و فدک (ابوبکر جوهری بصری)؛ فدک و العوالی أو الحوائط السبعة فی الكتاب و السنة و التاريخ و الأدب (سید محمد باقر حسینی جلالی)؛ فضائل فاطمة الزهراء (ابن شاهین و سیوطی و

قلقشندی)؛ صحیفه الزهراء (جواد قیومی اصفهانی)؛ نیز آثاری توسط اندیشمندان معاصر از جمله: فاطمه و فدک (محمد حسین صیائی بیگدلی)؛ وفاته فاطمه الزهراء (علی بحرانی)؛ صحیفه فاطمیه (حمید احمد جلفایی)؛ همچنین به صورت پراکنده در اصول کافی کلینی؛ أمالی شیخ مفید و در مجموعه مقالاتی از حاج شیخ عباس قمی، جعفر سبحانی، حسین مظاهری، سید محسن امین، سید عبدالرزاق مرقم. پایان‌نامه‌ها و مقالاتی، نیز در این موضوع به نگارش درآمده، که برخی از آن‌ها بدین قرارند: جاره‌ها، فقاهت در کلام فاطمی، از حسن شانه چی؛ خطبه فدکیه، تفسیری بر آیات قرآن (از معصومه دیمان)؛ فدک در فراز و نشیب پایان‌نامه‌ای در مورد فدک در پاسخ به یک دانشور سنی، از علی صیلاتی؛ ارزیابی حدیث نحن معاشر الأنبياء لانورث (قاسم بانی).

آثار صرفی - نحوی و بلاغی نیز مورد مطالعه قرار گرفته است، از جمله: النحو الوافی از حسن عباس؛ مبنای عربی از رشید شرتونی؛ شرح ابن عقیل از بهاء‌الدین عبدالله عقیل؛ جامع الدروس العربیه در مصطفی غلاتینی؛ موسوعة النحو والصرف والإعراب از امیل بدیع یعقوب؛ دلائل الإعجاز في القرآن از عبدالقاهر جرجانی؛ أعيان الشيعة از محسن امین عاملی؛ جواهر البلاغة از احمد هاشمی.

در همه موارد یاد شده که سخن از بانوی اطهر به میان آمده، هیچ گونه گریزی بر جنبه‌ی ادبی و بلاغی و زیبا شناختی فرمایشات ایشان در خطبه مبارکه فدکیه، انجام نشده و در همه آثار، صحبت از اندیشه و مصائب و خطبه ایسان از باب ادب عربی به میان نیامده، و اگر هم سخنی گفته شده، بسیار جزئی و گذرا بوده است. این پژوهش، تنها به هدف ابلاغ پیام و مظلومیت فاطمه (س) از دیدگاه ادب عربی بیان شده و دو شاخه مهم آن، صرف و نحو و بلاغت در خدمت این خطبه حیات بخش درآمده است؛ زیرا همه کتب و شاهد مثال‌های صرفی و نحوی مورد بررسی قرار گرفته، اما در هیچ مورد، خطبه مبارکه فدکیه، محل تاخت و تاز اندیشمندان قدیم و معاصر نحوی، قرار نگرفته و هیچ ادیبی، مجال بررسی دقیق ادبی این متن با ارزش

را، در حوزه‌ی صرفی و نحوی، و بلاغی نیافته است.

باید گفت، در باب معنی مفردات نیز به فرهنگ لغات المنجد الأبیجدي از لویس شیخو معلوف، و قیم از عبدالنبی قیم و الرائد از جبران مسعود، به ترجمه و کوشش رضا انزابی نژاد، و لسان العرب از جمال الدین بن منظور مراجعه شده است.

ابتدا مفردات طبق حروف القاء نوشته شده، سپس اسم، فعل، یا حرف بودن کلمه در قلاب [] بیان گردیده است. برای بیان معنی کلمه از صیغه مصدر استفاده شده تا قابل تعمیم به همه زبان‌ها باشد، و خواننده در فهم معنی آن، متحیر نشود.

همان‌طور که گفته شد، جای بحث از فصاحت و بلاغت کلام فاطمه (س) خالی به نظر می‌رسید؛ بنابراین بلاغی نویسنده‌گان در راستای پرده برداشتن از رموز بلاغی و سحر کلام فاطمه (س) بوده است. باشد که گوشه‌ای از دریای بی‌کران علم و معرفت این برکة آسمانی را بگیرد.